

Практичне заняття № 9

Тема: Кличний відмінок іменників як специфічна форма звертання (порівняно з іншими слов'янськими мовами, наприклад, російською). Лексико-семантичні значення закінчень родового відмінка однини іменників II відміни

План

1. Лексико-граматичні та граматичні категорії іменників. Категорія роду.
2. Граматична категорія відмінка. Кличний відмінок: характеристика єдності форми та значення.
3. Закінчення іменників чоловічого роду у родовому відмінку однини за семантичними ознаками.

Література

- Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови. Використання морфологічних засобів мови: Навч. посібник. – К.: ТОВ „ЛДЛ”, 1998. – С. 6–20; 46–49; 51–53.
- Новий тлумачний словник української мови. У 4-х томах / Укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: „Аконіт”, 2000.
- Словарь української мови. В чотирьох томах / Упорядкував Борис Грінченко (I вид. – К., 1903). Перевидано НАН України. – К., 1996.
- Словник української мови. В 11-ти томах. – К.: „Наукова думка”, 1970–1980.
- Сучасна українська мова: Підручник / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін.; За ред. О.Д. Пономарева. – 2-ге вид., перероб. – К., Либідь, 2001. – С. 118–122; 124; 129.
- Український правопис / АН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Ін-т української мови. 4-те вид., випр. і доп. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 66; 68–71; 74; 77.

Завдання

1. Прочитайте в підручнику „Сучасна українська мова” статтю „Лексико-граматичні та граматичні категорії іменників” і з’ясуйте, як визначається родова приналежність іменника.

1.1. Доберіть означення до наведених іменників, свій вибір прокоментуйте, використовуючи матеріали статті та посібника Г.Й. Волкотруб.

Дрож, папороть, шампунь, насип, мозоль, кахель, рояль, аерозоль, зяб, перепис, путь, дріб, бандероль, ступінь, нежить, покуть, підпис, тунель, емаль.

1.2. Обґрунтуйте вибір варіанта.

- Моя сестра працює (кіоскером, кіоскеркою).
- (Наш, наша) (методист, методистка) висловила справді слушні зауваження.

- (Призером, призеркою) змагань стала Маруніч Надія.
- Моя донька завжди мріяла стати (вчителем, вчителькою).
- Особливо запам’ятався нам виступ (бандуристів, бандуристок) Журавської та Гончаренко.

- На пленарному засіданні (виступив, виступила) з доповіддю (професор, професорка) Ігнатишина Н.О.

- Довідка видана Давидовій Т.І. про те, що вона дійсно працює на посаді (бібліотекаря, бібліотекарки) в середній школі № 20 м. Миколаєва.

1.3. Об’єднайте у родові пари такі назви родичів (у разі потреби звертайтеся до тлумачних словників української мови, словника Б. Грінченка):

невістка, сват, пасерб, свояк, небіж, братова, зовиця, дівер, племінниця, швагрова, сваха, зять, шурин, своячка, пасинок, діверка, швагер, падчерка, дядина, пасербиця, дядько, тітка, небога, племінник.

2. Охарактеризуйте категорію відмінка з позицій єдності форми і значення (Див.: підручник, С. 121–122, 124, 129; вказані сторінки у правописі), специфіку кличного відмінка як форми звертання порівняно з російською мовою.

2.1. Розкрийте дужки, вживаючи іменники у формі кличного відмінка. Відзначте можливі варіанти.

- І в кого ти, (Максим), такий вдався?
- Як же ви, (дід), ворожите?
- Ви вже цим, (отець Вікентій), зацікавились?
- (Чоловік добрий), коли часом приб'єшся на вітряк, будь обережний з вогнем, а хліб знайдеш у скрині.
- (Мудрий і добрий мельник), спасибі тобі за хліб-сіль і за непоказну людяність!
- (Сеньйора Лючія), я в боргу перед книгами і вами...
- (Психолог), ти сьогодні неможливий!
- Ви, (громадяночка), може, проковтнули язик? (З творів М.Стельмаха).
- Вибачте за запізнення, (пан викладач).
- Прошу слова, (шановний пан голова).
- Де ви відпочивали влітку, (кум Степан)?
- (Товариш капітан), дозвольте звернутися до вас.
- У вашій відповіді, (пан Бондарчук), є багато цікавих фактів.

3. Ознайомтесь із теоретичним матеріалом щодо розподілу закінчень іменників чоловічого роду за семантичними групами (Див.: пос. Г.Й. Волкотруб, С. 46–49 або в „Українському правописі” – С. 68–71) і визначте форму родового відмінка наведених багатозначних слів і омонімів, враховуючи їх значення.

Борщ (прізвище, страва), Бурштин (селище) – бурштин (матеріал), тур (оберт по колу у танці, етап, тварина), фунт (грошова одиниця, міра ваги), Рим (місто, держава), талант (хист, людина з хистом, грошова одиниця), авантюрин (окремий кристал, мінерал), марш (ритмічна хода, музичний твір), ріг (кістковий нарост на голові тварин, музичний інструмент, матеріал, кут будинку), Мічіган (озеро, штат), папір (документ, матеріал), оригінал (першотвір, особа), гранат (плід, дерево, мінерал, камінь), Хінган (гірський хребет, місто), дзвін (знаряддя, звук), авторитет (вплив, особа), барій (одиниця виміру, хімічний елемент).